

MYA Mäktaren

VOLYM IV

Teologisk bilaga till Kyrka och Folk nr 20/04

Hur får man ut budskapet så att det blir angeläget?

Säkerheten

För några år sedan mötte jag en av de faror som ligger snubblande nära för en predikant, som har kommit bort från de första 10 årens manuskript: Jag hade fått rutin och säkerhet i att predika. Och min predikoförberedelse var präglad av samma rutin och säkerhet. Det kändes fortfarande bra att predika, men det hade blivit något av en vana. Något som jag visste att jag kunde. Jag höll ”bra predikningar”, dogmatiken var det i varje fall inget fel på. Ändå var jag inte själv närvarande i det jag predikade, på samma sätt som förr. Jag tror det hände därför att min predikoförberedelse saknade fördjupning, anfäktelse och efterlevnad. Därmed rörde mig budskapet inte särskilt, och därmed inte heller andra. Det är denna säkerhet som är förödande för förkunnelsen, därför att den skapar högmodiga eller självgodna predikanter. Och korrekta men likgiltiga predikanter.

Rädsla och frimodighet

Avsikten med detta inlägg är att ge mod att komma bort från likgiltiga predikanter – och fram till predikanter som säger folk något – från Gud!

Det är lätt att ta modet från varandra genom att ställa frågor om hur förkunnelsen är i verkligheten. Och vi kan lätt sätta så höga krav på förkunnelsen, att ingen av oss mera vågar gå upp i en predikstol. Ändå skall vi ställa just denna fråga åt varandra och oss själva: ”Hur predikar du?” av två anledningar: Dels för att det är viktigt att se verkligheten i ögonen, dels därför att det rör sig om människors frälsning. Förkunnelsen får aldrig bli något självfallet för oss. Det är viktigt att vi hela tiden håller fast vid, att vi på ett sätt har människors liv i våra händer när vi står i predikstolen. Vi behöver både rädsla och frimodighet för att predika.

Rädslan driver oss in i beroendet av Gud. Rädslan kommer när vi inser vad det betyder att förkunna: det rör sig om människans frälsning. Rädslan kommer alltså när vi har förkunnelsens mål för ögonen. Framodigheten ger oss mod att säga det som skall sägas nu. Framodigheten kommer då det blir klart för oss, att det här måste jag säga, för det skulle Gud ha gjort. Framodigheten kommer då vi har förkunnelsens bakgrund för ögonen: Guds beslut är att han skall frälsa genom den därskap det predikas om.

De likgiltiga predikanterna

Verkligheten är ju att det finns många oengagerade predikanter. Lyssnarna upplever inte att budskapet rör dem. Det har inget att säga mig i min situation. Det är inte aktuellt, men långtråkigt. Det finns många förutsägbara predikanter. Detta är ingenting nytt. Det var som förväntat. Det är schematiskt. Det talar bara till huvudet. Det hela är så sant. Det stämmer med dogmatiken. Men det lämnar efter sig intrycket att kristen tro rör sig om att förstå. Det finns många likgiltiga predikanter. De saknar biblisk substans och innehåll. Det är inget nytt under predikstolen. Textens budskap förtonar i en dimma av kända klichéer. Dessa oengagerade, förutsägbara och likgiltiga predikanter ger människor en förnimelse av att Jesus är oengagerad, förutsägbar och likgiltig.

Varför finns det så många av detta slags predikanter? Jag tror att de två viktigaste orsakerna är: Det är för mycket förklarande och för lite förkunnelse. Det finns så många av oss präster som bara kan det där. Och det är så få, som upplever att bli nedbrutade – av Gud. Resultatet blir att det är så lite varmt kött och blod i talarstolen – och så mycket intorkad snällhet och korrekthet. Det blir så lite frisk saft och kraft i förkunnelsen – och så mycket undångömt och dammigt fromt prat. I stället för att kämpa med textens budskap, så att vi blir påverkade och får tårar i ögonen, talar vi med den största sinnesro om frälsning och förtappelse och förklarar för våra lyssnare hur det hela hänger samman. Det är en verklig fara för oss förkunnare att hamna i det korrekta men likgiltiga och oengagerade. Jag vet, för jag har själv provat det.

Det formella och det reella

Förkunnelse är inte att läsa inantill ur Bibeln eller att citera en massa bibelställen. Förkunnelse är heller inte att ”översätta” Bibelns budskap så att människor kan förstå det. Det rör sig inte om att ge en massa förklaringar. Förkunnelse är som Petrus skriver, att tala ”med ord från Gud” (1 Pet. 4:11): d.v.s. att tala ett ord från Gud in i människans konkreta situation så att något nytt skapas.

Att predika Guds ord är inte endast att ha en formell överensstämmelse med Bibelns lära. Bibeln skall inte användas som ett facit, för att se om räknetalet är rätt. Det handlar om att vara i reell överensstämmelse med Bibelns budskap när vi predikar. Det bety-

der att vi själva lever efter det ord vi förkunnar, så att det bestämmer vår livsföring. Därför blir det ingen levande förkunnelse utan engagemang, uppgörelse och förnyelse hos predikanten själv.

Förkunnelse i stället för förklaring

De flesta av oss har en klar uppfattning om hur viktigt det är med den rätta läran. Vi vet hur väsentligt det är att våra åhörare binds till apostlarnas budskap. Därför fokuserar vi lätt så mycket på läran, att livet försvinner. Resultatet blir att vi siktar på att förklara i stället för att förkunna. Det väsentligaste för oss blir att åhörarna förstår evangeliet. Och så kommer vi in i en mycket schematisk förkunnelse: först lagens tunga hammare, så evangeliets frigörande budskap, och till sist en appell till att tro.

En sådan intellektualiserande förkunnelse är farlig, därför att den ger åhörarna en uppfattning om att det väsentligaste i kristendomen är att förstå de bibliska grundsanningarna. Därmed blir tron till förståelse. Om man ”kan” frälsningens räkneläxa, menar man att man är frälst: mina synder dividerade med Jesu död gånger tro är lika med frälsning. Det finns många som ”kan” detta på fingrarna. Men betyder detta att de lever i tron på Jesus? Eller betyder det bara att den kristna tron har blivit en ideologi; ett system man har lärt och som man kan förklara?

Förkunnelse är alltid vittnesbörd

Att vara förkunnare är inte att hålla kristna föredrag om bibliska ämnen. Det är inte heller att fritt berätta om sina egna erfarenheter och upplevelser. Men det är att genom ordet bringa Kristus själv till människor. Det är att människor skall möta Jesus genom vår förkunnelse. Det förutsätter att vi själva är hans vittnen.

Det karaktäristiska för den förkunnelse som både är Guds ord och som säger folk något, är att förkunnaren är ett engagerat vittne av det han förkunnar. Förkunnelse är alltid också vittnesbörd. Det betyder att ordet har talat till oss själva först. Att vi först har blivit påverkade och upplyfta av detta ord. Att vi själva lever efter det ord vi förkunnar. Att vi själva känner till det vi talar om, från vårt eget liv, därför att vi själva har upplevt det.

Jag tror det finns all anledning att understryka detta. Vittnesbörd har i stor grad försvunnit från våra predikningar. Vi har blivit så upptagna av att det vi säger är riktigt. Eller har vi kommit så långt bort från Jesus så att vi dåligt känner till livet med Honom? I varje fall, saknas ofta vittnesbörden i prästens predikan.

Förkunnelse från hjärta till hjärta

Det är bara det som kommer från hjärtat, som går till hjärtat. När så mycket förkunnelse upplevs oviktig och tråkig, kan detta i stor utsträckning skyllas på att ordet endast har nått predikantens hjärna, men aldrig hans hjärta i talet, så att det påverkar, förnyar skapar vishet och ett nytt liv att efterfölja. Här måste vi som präster ställa oss inför Guds ansikte och bekänna våra synder, om det skall komma förnyat vittnesbörd i våra predikningar.

Om inte förkunnelsen är vittnesbörd från hjärtat, kan den aldrig bli till vittnesbörd för andra hjärtan – oavsett hur korrekt och riktig den är. Det är bara öppenhet som kan skapa öppenhet. Predikantens öppna hjärta är en förutsättning för åhörarnas öppna hjärtan!

Förkunnelsen möter människor var de är

”När det i sanning skall lyckas att föra människor till ett bestämt ställe, måste man först och främst passa på att möta människan var hon är, och börja där. All sann hjälp börjar med ödmjukhet” (Kierkegaard).

För några år sedan visade en analys av 20 IM-predikanter, att förkunnaren inte hade något riktigt budskap till människors verklighet, så som den är. Men förkunnaren tror att han har det. Därför beskriver han ofta åhörarens ”verklighet”. Men beskrivningen stämmer inte med verkligheten. Det var en verklighet som bara fanns i förkunnarens huvud!

Det är avgörande för en engagerande predikan, att vi möter människor var de är. Inte var vi tror de är. Inte där vi tycker de borde vara. Men exakt var de är. Annars blir vår förkunnelse inte trovärdig, och når inte fram, men blir oengagerad.

Det är fundamentalt för en engagerad predikan, att vi lär oss att känna våra åhörare i oss själva. Det finns en avgörande skillnad mellan evangelisten och moralisten. Moralisten känner inte sina åhörare i sig själv, men är bra på att kasta sanningar i huvudet på syndare. Evangelisten känner sina åhörare i sig själv. Därför kan han nå dem med ett ord till både anfäktelse och vishet. Till både tro och efterlevnad. Den starkt fördömande och moraliserande förkunnelsen är däremot ofta ett gömställe för predikanten själv, så att han undgår konfrontation med sina egna synder i Guds ljus. Därför är det så avgörande att vi känner våra åhörare i oss själva. Att vi är medvetna om att vi själva är stöpta i samma form som de mest uppenbara syndarna. Först då kan vår förkunnelse bli angelägen för dem.

Förkunnelse är alltid konkret

En väsentlig sak med förkunnelse som engagerar är att den är konkret. Det sägs så många allmängiltiga sanningar, men det är så lite konkret förkunnelse som når åhörarna, var de är.

Vi skall tala konkret om synden. Vi skall tala konkret om förlåtelsen. Vi skall tala konkret om människor. Vi skall tala konkret om Jesus. Det handlar alltid om att nå ut till allmänheten genom det konkreta. Att nå ut till det sammansatta genom det förenklande. Att göra textens budskap konkret verklighet för åhörarna nu, är förkunnelsens stora utmaning.

Förkunnelse är att ge av sig själv åt åhörarna

Hemligheten i allt detta är att våga ge av sig själv åt åhörarna. Detta kräver mod. Modet att vara fri; frimodighet. Det är nämligen så, att det kommer kött och blod i talarstolen. Det är så vi når hjärtana: genom att själv ha öppet hjärta för våra åhörare.

Vi saknar förkunnare som vågar ge av sig själv på predikstolen: som vågar erkänna vem de är, och bekänna sin tro på beroendet av Jesus i all öppenhet. Som vågar uttrycka sin glädje och förväntan över att få tillhöra Jesus. Som vågar tala om den lidelse det kan innebära att vara under Guds tuktan, eller öppna för den smärta det också är att följa Jesus. Som vågar visa den frimodighet och den segerkraft som mötet med evangeliet ger. Präster som alltså vågar ge av sig själva åt sina åhörare.

Förkunnelse gör det gamla nytt

Förkunnelse skall alltid sikta på att skapa något nytt. Sikta på att det sker något verkligt med åhörarna som lyssnar till predikan. Alltså att de är annorlunda efteråt. Därför måste förkunnelsen alltid vara på väg bort från det allmänna och kända som åhörarna kan samtycka med. Och i stället avtäckta det speciella och okända. Det överraskande och det nya. Det som flyttar något.

Förkunnelsen har en bekräftande funktion. Den skall påminna åhörarna om det de redan har hört många gånger förut. För evangeliet är aldrig något man blir färdig med. Det är aldrig något vi ”kan”. Vi måste höra det gamla budskapet om och om igen. Men påminnelsen skall inte bara ge igenkänneelse. Den skall skapa förnyelse i åhörarens tro och efterlevnad av Jesus. Därför skall predikaren sikta på att göra det gamla nytt. Alltså att det vi har hört så många gånger förut, plötsligt blir nytt igen. Vi hör det som om vi aldrig hört det förut, och det griper våra hjärtan och skapar förnyelse. Det är förkunnarens uppgift att göra evangeliet förunderligt. Det kan bara ske om det först har blivit förunderligt nytt för predikanten själv. Det kräver stillhet och fördjupning i prästens förberedelse.

Det finns även en speciellt undervisande förkunnelse som skall läras ut. Den är otroligt viktig. Det finns behov av bibelkunskap som aldrig förr. Här har vi som präster en stor uppgift. Men att undervisa och lära ut i biblisk mening är aldrig bara att ge ut kunskap.

Det gäller alltid också ”att lära dem att hålla allt det som Jesus har befallt”. Läraren skall lära oss att leva – i sanning och i kärlek.

Den undervisande förkunnelsen skall leda till ny handling. Leda till att åhörarna börjar tänka annorlunda, tala annorlunda, leva annorlunda. Nämligen så som Gud vill. För att detta skall ske, är det viktigt att förkunnelsen både är engagerande och har biblisk substans.

Predikanten måste vara väl hemma i hela det bibliska budskapet. Och han måste i sin förkunnelse aktualisera detta budskap, så det eggas till handling.

Den direkt evangeliserande eller väckande förkunnelsen är en proklamation från Guds stora gärningar genom Jesus Kristus. Den påstår att Jesus är frälsaren – att tro på eller förkasta.

Men den evangeliserande förkunnelsen skall inte enbart avslöja syndaren eller ge förståelse för Jesus eller av evangeliet. Den väckande förkunnelsen skall leda till omvändelse, d.v.s. skapa ånger och tro hos åhörarna. Det är speciellt konkretiseringen i den evangeliserande förkunnelsen som gör att åhörarna når längre än till förståelse. Låt oss sluta med att predika så allmänt, så lättfattligt, och därmed så oengagerande. Låt oss i stället satsa på att förkunna mycket enkelt och mycket konkret.

Från levande människor

Vi har ett levande och verkningsfullt ord att förkunna. Ett ord som i sig bär Guds Andes kraft. Det är genom detta ord, genom predikans dårskap Gud har beslutat att frälsa. Det skall ge oss frimodighet. Men det är samtidigt levande människor Gud vill använda som förkunnare. Det är inte blanka, tillknäppta plastöverdragna robotar som från säkert avstånd utspyr eviga sanningar. Det är levande människor av kött och blod, med synder och sorger, med tro och förlåtelse. De som kommer tätt inpå folk, därför att de ger av sig själva. Sådana förkunnare vill Gud använda för att förkunna evangeliet engagerande – till evigt liv för syndare.

Det levande ordet från den levande Guden kan bara förkunnas av levande människor!

Erik Bang, Hadsund, Danmark

”Hvordan kommunikere budskabet ud, så det bliver vedkommende?”
övers. Gert Lindell, Stockholm

Uppbyggliga minnesteckningar

Minnesteckningar över avlidna präster är en intressant genre inte bara för präster och kyrkohistoriskt intresserade utan också för en bredare allmänhet, i första hand i det berörda stiftet. Är de dessutom välskrivna som i Uppsalaprofessorn och Växjöstiftaren Oloph Bexells fall, ger de inte bara åtskilligt av biografiskt intresse utan därutöver också en hel del spännande lokal- och stiftshistoria. Några av prästbiografierna kompletterar också bilden av svensk kyrkohistoria under ett antal decennier.

Stiftet

Växjö stift är vidsträckt och har under de gynnsamma ekonomiska omständigheter som varit rådande under 1900-talet haft många prästtjänster inrättade. I stiftets stora område har olika kyrkliga fromhetstyper florerat, såsom låg- och frikyrklighet (F-län) gammalkyrklighet (G-län) och högkyrklighet (H-län). Prästerna, som ofta rekryterats inom stiftet, har präglats av sin andliga bakgrund från hem och hemsocken. Under studietiden har många av dem mött en högkyrklighet som ofta samspelat väl med andra former av väckelsekristendom.

Under nittonhundratalets senare hälft har kyrkogång och andligt liv präglats av en livaktighet och innerlighet parallellt med en mycket tydlig nedgång i många andra stift. Biskopar som Lindegård och Hellström har positivt bidragit till denna utveckling och gjort prästernas vandring genom livet mindre törnbestrodd än på många andra håll.

Olof Sundby

Vissa prästnamn sticker av från mängden genom insats och betydelse. En av dem är värmlänningen Olof Sundby, biskop i Växjö och slutligen ärkebiskop. Det kan finnas anledning att i dessa yttersta tider lyfta fram hans klassiska syn på kristen tro, både vad gäller det centrala frälsningsbudskapet och i fråga om synen på äktenskapet.

Vid sitt prästmöte 1972 – när 68-rörelsens vänsterbudskap alltjämt var synnerligen aktuellt – valde Sundby att i sitt inledande

föredrag ta upp ämnet *Kristen etik i ett sekulariserat samhälle* och hävdade bland annat följande: ”Kyrkan får inte förvandlas till en socialpolitisk reformrörelse bland andra, som förvandlar och förvanskar hennes uppgift att vara kyrka... Kyrkans egentliga ärende gäller inte sociala strukturer eller politiska system, utan frälsning åt människor i denna värld.”

Vid stiftsmötet i Kalmar 1971 höll biskopen ett föredrag med rubriken *Familjen – en förbrukad livsform?* Han önskade slå vakt om den kristna äktenskapsuppfattningen och dess klara ”trohet mot en enda partner av motsatt kön för hela livet”. Sundby deklarerade sålunda äktenskapet som ”den bästa formen för mannens och kvinnans sammanlevnad”. Han drog också den praktiska konsekvensen att han ingrep när samboförhållanden bland prästerskapet kom till hans kännedom.

Bengt Andersson

Växjö stift har varit ett väl sammanhållet stift. Både präster och lekmän har hållit av sitt hemstift i historia och nutid. Därför finns det anledning att nämna ”Bengt Andersson i Hinneryd” eller ”Bengt Andersson i Västra Torsås”. Om honom berättar Oloph Bexell: ”När han kom till Växjö som adjunkt fanns bland domkyrkans prästerskap också kontraktsprosten Gunnar Stenvall. Han var redaktör för Växjö Stifts Hembygdskalender. Det var han som upptäckte Bengt Anderssons publicistiska talanger och drog honom in i kalenderns redaktionsarbete. Efter ett par år gick Stenvall hastigt bort och redaktionsansvaret övergick på Bengt Andersson. Trettioåttio årgångar gav han ut. Från Stenvall övertog han och vidareutvecklade kalenderns redaktionella idé. Boken skulle varje år innehålla uppbyggelse, kyrklig samtidspeglning av stiftet, lokal kyrko- och kulturhistoria och gärna någon skönlitterär berättelse och därtill en myckenhet av bilder. Syftet var pastoralt.”

Josef Imberg

Josef Imberg var inte bara präst i Växjö stift utan också framstående missionär i Afrika, där han både skrev och undervisade

i teologi, med konservativ framtoning och många gånger i klar opposition mot Svenska Kyrkans mission (SKM). Bexell skriver: *"I mitten på 1970-talet kunde många tillskyndare av klassiskt missionsarbete iakttä en nyorientering av SKM:s arbete. Den evangeliserande uppgiften började tonas ned. En namninsamling genomfördes 1976 och en stundom animerad debatt med företrädare för SKM kom till stånd. Josef Imberg såg allvarligt på SKM:s nya signaler och var med bland dem som framförde kritik. Någon policyförändring blev det emellertid inte. Som ett konstruktivt bidrag till ett missionsarbete bildades 1979 Stiftelsen Evangelisk Litteraturmission med syftet att sprida litteratur till missionsfält och unga kyrkor i Tredje världen. Imberg tillhörde stiftelsens styrelse och skrev nu böcker på dess uppdrag... Uppskattningsvis har Imbergs skrifter genom stiftelsens förmedling tryckts i 100.000 exemplar."*

Stig Olofsson

Beträffande prosten i Nässjö Stig Olofsson finns en kyrkohistoriskt intressant notis om diakonat som kan vara väl värd att nämna i en tid då diakonatet utvecklas i ny riktning särskilt på det liturgiska området: *"I Uppsala tillhörde Olofsson Strängnäs stifts teologgrupp... När biskop Aulén var på besök i teologgruppen väcktes frågan om det inte vore möjligt med ett liturgiskt diakonat i Svenska kyrkan. När denne positivt tog upp tanken och markerade att ett diakonvigningsritual ju redan fanns i kyrkohandboken, anmälde sig ett antal teol.stud., bland dem Stig Olofsson, som diakonkandidater för Strängnäs stift."*

I påskdagens ottesång i Strängnäs domkyrka 1949 blev han och ytterligare åtta blivande präster diakonvigda av biskop Aulén. Deras uppgift var att predika, distribuera nattvardskalken i mässan och stå till domkapitlets förfogande som ämbetsbiträden. En motsvarande diakonvigning förrättades ungefär samtidigt av biskop Ysander i Linköping. När det skedda kom till Svenska diakonanstaltens kännedom insände dess direktor kraftiga protester till biskopsmötet mot att ett från Stora Sköndal oberoende diakonat höll på att etableras på stiftsbasis. Detta ledde till ett biskopsmötes uttalande med innebörden att några vigningar till ett liturgiskt diakonat i Svenska kyrkan inte skulle upprepas."

Utän att på något sätt ta ställning till diakonatets utformning i Svenska kyrkan kan det finnas anledning att göra följande reflektion när det gäller liv och arbete i Svenska kyrkan. Ofta har nya initiativ kvävts i sin linda utifrån formella kyrkorättsliga resonemang. Kanske hade Svenska kyrkan mått väl av en mindre formalistisk och mera livsbejakande inriktning.

Samuel Nyström

Samuel Nyström var unik i många avseenden. Dels var han "det enda missivets man", han tjänstgjorde nämligen endast i Värnamo pastorat, dels kom han genom sin akademiska bildning, han var doktor i Gamla testamentets exegetik, men också genom sitt praktiskt teologiska intresse, att verksamt bidra till att en gammaltestamentlig textserie kom att införas i den svenska evangelieboken. Nyströms bakgrund var frikyrklig. I Svenska kyrkan kom han att föra vidare arvet från Billings och Björkqvists unglyrklyghet.

Carl-Johan Hellberg

Sedermera prosten i Västerås, Carl-Johan Hellberg, var född i Långaryd och prästvigd i Växjö. Sin huvudsakliga gärning kom han att utföra på två afrikanska missionsfält, Tanganyika och Namibia. Hellberg kom att bli starkt förknippad med just Namibias befrielsekamp. Han var internationellt uppmärksammas missionsteolog och missionshistoriker med en rad böcker och hundratals artiklar i sin bibliografi. Två gånger blev han kallad till hedersdoktor, 1970 i St Louis, 1975 i Budapest.

Pehr Edwall

Teologie hedersdoktorn, Kalmarprosten Pehr Edwall, som var Bri-

lioths adjunkt under Växjötiden, kom också att följa sin förman till Uppsala, då som direktor för Samariterhemmet. Åren i Uppsala kom att leda till ett livslångt engagemang för diakonatet, både hemma och utomlands. I boken *Den mannens nästa* (1968) sammanfattade han sin diakonisyn. Han menade att diakonatet inte längre kunde ha sin bas i de privata utbildningsanstalterna utan liksom det särskilda prästämbetet vara orienterat utifrån stiftet och biskoparna. 1957-66 var han den mångfasetterade kvinnliga världsdiakonins ledare.

Edwall kom även att utföra en omfattande ekumenisk gärning och var delegat på olika generalförsamlingar under 50- och 60-talen. Hans tid räckte också till arbete på det homiletiska området, bland annat med uppgiften som lärare i homiletik på den praktiska prästutbildningen i Uppsala.

Edwall hade starkt intresse för liturgiska frågor och utförde omfattande utredningsarbete inför 1986 års handbok. Hans prästmötesavhandling från 1972 hade titeln *Gudstjänstens motiv*. Som erkänsla för sina många insatser för Svenska kyrkan på skiftande områden blev Edwall både hedersdoktor i Lund och hovpredikant.

Jan Redin

Jan Redin i Långasjö var en av de mera framträdande högkyrkliga prästerna inte bara i Växjö stift utan i hela Svenska kyrkan. Bexell skriver insiktsfullt och sanningsenligt om honom: *"Den högkyrklyghet som Redin stod för, ville han se som den goda vidareutvecklingen av den äldre kyrkliga tradition, som han fått med sig från barndomen. Det han ville var en breddning och fördjupning mot Svenska kyrkans eget allmänkyrkliga arv genom alla tider. Svenska kyrkan var verkligen Kyrkan i Sverige och därför, menade han, måste det föreligga en konsensus mellan de goda svenska teologerna och teologerna alltifrån urkyrkan och fornkyrkan och sedan fram genom skolastiken."*

Genom den Augsburgska bekännelsen stod 'Svenska Kyrkan i förbindelse med hela den katolska traditionen, med de urkristna symbola, med de första århundradenas kyrkomöten, med kyrkofäderna, ja även med den romerska medeltidskyrkan'. Han ville fördjupa sig i den traditionslinje där han själv fanns och söka sig mot enheten."

Vid sidan om sin välsignelsebringande gärning som präst och teolog kom Redin att ägna mycken kraft åt studier kring Långasjö som utvandrarsocken. Den nästan 1000-sidiga boken *En smålandsocken emigrerar* (1967) är till c:a en fjärdedel Jan Redins verk. Dessutom ledde han bakomliggande forskningsarbete och flera resor i utvandrarnas spår.

Ulf Björkman

Oskarshamnsposten Ulf Björkman bördig från Kalmar, var på det teologiska området liturghistoriker. Sin prisade doktorsavhandling utgav han 1957. Den hade titeln *Stilla veckan i gudstjänst och fromhetsliv med särskild hänsyn till medeltida svensk tradition*. Sin främsta praktiska insats för Svenska kyrkan på nationell nivå kom Björkman emellertid att utföra för den nuvarande svenska psalmboken, framför allt som ordförande för Hymnologiska institutet 1963-79.

Gustaf Dahlbäck

Gustaf Dahlbäck var bördig från Gotland men växte upp i Finlands svenskbygder. Sin prästerliga gärning utförde han i Luleå och Skara stift. Sin doktorsavhandling kom han att ägna åt Lars Levi Laestadius. Från disputationsåret 1951 var han lektor och rektor vid Folkskoleseminariet, sedermera lärarhögskolan i Växjö. Han var mera road av tjänsternas pedagogiska del än åt deras administrativa. Mest känd blev Dahlbäck kanske för sin kyrkopolitiska kamp mot domprosten Danell. Bexell skriver: *"Dahlbäck blev i Växjö stad och stift en markerad företrädare för en sådan teologi, som såg den i stiftet då vanliga gammalkyrklyghetens och högkyrklyghetens ställningstagande som ett koncentrat av det som kyrkan måste lämna"*

bakom sig. Frågan om kvinnan och prästämbetet blev symbolfrågan för detta.”

Stig Franzén

Namnet Stig Franzen (1919-99) förknippas framför allt med Oskarshamnns folkhögskola. Franzén blev kyrkoadjunkt i Oskarshamn 1958 och kom att utföra ett pionjärbete med en folkhögskola som kom att betyda mycket för kyrkomusiken långt utanför Växjö stift. Bexell berättar: *”Det var en principalsak för Stig Franzén att folkhögskolan fick en kyrklig profil. Att den var och framstod som en del i stiftets verksamhet var viktigt. Franzén hade sedan länge observerat att det var brist på utbildade kyrkomusiker i Växjö stift. Där hittade han skolans första nisch. Redan 1963 började man med den första kantorskursen, där hans maka blev lärare. På så sätt startade folkhögskolans kvalitativt högtstående musiklinje ... 1981 gav staten skolan examensrättigheter för kyrkokantorsutbildning.*

Gustaf Adolf Danell

Jag har valt att spara den kyrkohistoriskt mest intressanta prästen i Bexells minnesteckningar till sist, nämligen mångfaldige biskopskandidaten och domprosten i Växjö Gustaf Adolf Danell, biskopsson från Skara. Gustaf Adolf, som var min fars student- och prästvigningskamrat i Skara, var även min farmors syssling och min fadder. Jag minns att man i den närmare släktkretsen kallade honom ”Gulle”, ett kanske oväntat smeknamn på en så stridbar person. Smeknamnet stämmer emellertid väl på en av de mest ömsinta och ödmjuka präster jag träffat.

Danell hade mer än de flesta det prästerliga blodet. Som alla andra behövde han emellertid en stöt i rätt riktning. Den stöten gav honom dåvarande komministern i Trelleborg Gunnar Rosendal på ett student- och gymnasistmöte i Almnäs vid Hjo sommaren 1926.

Påverkad av Rosendal tog Danell teol.-fil.examen i Lund men förlade i tradition från fadern Hjalmar resten av de teologiska studierna till Uppsala. Fram till prästvigningen i hemstaden Skara i januari 1934 hann han emellertid med ett stipendieår i Ungern. Ovanligt språkbegåvad som han var liksom flera av syskonen lärde han sig ungerska och kunde konversera på detta svåra språk upp i hög ålder.

Uppsala och Tidaholm

Efter några korta missiv i Skara stift blev Danell kallad till pater vid Fjellstedtska skolan 1936. Nästföljande år var för honom ett teologiskt genombrottsår, och han kom hädanefter att kalla sig högkyrklig. Mässa och tidedärd blev livet igenom den andliga pulsen i Danells liv.

1938 blev Danell stiftsadjunkt i Herrljunga, 1939 kyrkoadjunkt i Vargön och samma år teologie licentiat i exegetik. Därefter följde lärartjänst vid Åbo akademi, varvad med militärtjänst och tjänsten i Vargön.

1943 flyttade familjen till Uppsala och 1946 disputerade Danell i Gamla testamentet med avhandlingen *Studies in the name Israel in The Old Testament*.

Docentutnämning dröjde till 1948, och Danell försörjde sig som studentpräst och assistent i exegetik. Under denna tid gjorde han en kyrkohistorisk insats som den förste ordföranden i S:t Ansgars stiftelse.

Den akademiska banan visade sig osäker och Danell återvände till hemstiftet 1951, denna gång som kyrkoherde i Tidaholm, där sex lyckliga år väntade familjen.

Bexell skriver om den tiden: *”Nattvardslivets renässans blev central i arbetet – hans lutherskt ortodoxa tro på realpresensen var stark och uttalad och redan efter ett år firades nattvard varje söndag i Tidaholms kyrka, antingen i högmässan eller i en morgonmässa och alltid i högmässan på de stora högtidsdagarna. Successivt införde han*

också tidedärderna, dagligt laudes och sedermera kompletorium i kyrkan. Den svarta prätkappan byttes mot alba och stola.”

Domprost i Växjö

Efter Tidaholm väntade domprosttjänsten i Växjö, som blev Danells sluttjänst. Danell fick tjänsten som fjärde provpredikant. Märkligt nog stod bland andra hans senare motståndare Gustaf Dahlbäck bakom fjärdemankallelsen.

Danells ankomst till Växjö råkade sammanfalla med att domkyrkan stängdes för renovering. Under två och ett halvt år var gudstjänsterna således utspridda i en rad mindre kapell. Danell initierade då den distriktsindelning som sedan blev strukturen för stadens indelning i pastorat.

När domkyrkan återöppnades såg Danell till att det blev ett rikt gudstjänstutbud såväl söndag som helgdag. Bexell skriver: *”I mitten på 1950-talet var det 64 000 gudstjänstbesök i domkyrkan; 1971 var siffran 108 000... Visserligen var domprosten inte den ende tjänstgörande prästen i domkyrkan, men ryktet om honom spred sig snabbt. Ofta och gärna ville han predika och fira gudstjänst... Som predikant hör G A Danell till den svenska homiletikhistorien... Gunnar Hillerdal har, om än kritisk mot det lagiska draget, sammanfattat hans förkunnelse i orden renlärig, intensiv väckelsepredikan.”*

Mot slutet av sin aktiva prästtid utgav han tre volymer predikningar.

Danell kom att ägna mycken tid, och möda åt den kyrkopolitiska striden kring införande av kvinnligt prästämbete i Svenska kyrkan och andra teologiska kontroversfrågor. Han verkade i arbetsgemenskapen Kyrklig Förnyelse och i Kyrklig Samling, gav ut tidningen Nya Vaktaren och medverkade flitigt i flera andra kyrkliga tidskrifter. Han var till en tid djupt engagerad i Stiftelsen Biblicum.

Biskopskandidat

Danell stod på biskopsförslag åtta gånger utan att utnämnas, sex gånger innan kvinnoprästreformen genomfördes. En rimlig förklaring till att han ej blev biskop torde vara det förhållandet att han på flera punkter tydligt fronderat mot episkopatet, bland annat i 1954 års debatt om den apostoliska successionen, då han använde tydliga teologiska argument och direkt klandrade ärkebiskopen. Allmänt sett fanns det en kompromisslöshet i hans personlighet som gjorde att han mer lämpade sig för den profetiska roll som blev hans än ett smidigt förvaltande av en kyrka i förvandling.

Sina emeritår ägnade Danell dels åt predikande och föredrag, dels åt teologiskt arbete. I 1986 års psalmbok är han, betecknande nog, representerad med en bearbetning av en 1600-talspsalm *Se Herrens ord är rent och klart*.

Det är ingen tvekan om att Gustaf Adolf Danell kommer att tillsammans med Gunnar Rosendal och Bo Giertz nämnas som en av de mest betydelsefulla personerna i 1900-talets svenska kyrkohistoria. I ett brev till Gunnar Rosendal sommaren 1980 betecknar han sig själv, med god självkänedom *”som för högkyrklig för de lågkyrkliga och för luthersk för de flesta högkyrkliga... det kanske ... är en uppgift och en förmån att inte vara bunden på något håll...”*

”Privat och fjärran från strid och bataljer var G A Danell en blyg och vänsäll person.” Det bibelord som utlades vid hans begravning i Gamla Hjelmseryd i adventstid 2000 var följande: *”Det enda jag ville veta av när jag var hos er, det var Jesus Kristus, den korsfäste Kristus. Er tro skulle inte vila på mänsklig vishet utan på Guds kraft.”* (1 Kor 2: 2,5)

Lars Edvardsson

Präster i S:t Sigfrids stift 3. Minnesteckningar till prästmötet i Växjö 2002, Oloph Bexell Malmö 2002.

Kristus – Herre i maktens och nådens rike

Kristus – Herre i maktens och nådens rike är en ny bok som består av föreläsningar av god klass som hållits vid Nordeuropeiska Lutherakademins (NELA) symposier. Redaktörer för denna samling är de finländska prästerna Sakari Korpinen och Halvar Sandell. Boken vänder sig till teologer och präster, som söker en nystart i det teologiska arbetet i Norden. Med biblisk vishet och inspirerande kunskap möter läsaren den kristna läran om Gud från olika infallsvinklar. De olika kapitlen andas det goda samvetets frimodiga klarhet i framställningen och boken fyller verkligen sitt syfte: att låta det som olika teologer funnit i Skriften förhållande Frälsaren Kristus.

Lag och evangelium

I Oslo år 2000 hölls ett symposium med temat Lag och evangelium. Från dessa dagar har redaktörerna tagit med t ex Torbjörn Johanssons föreläsning över ämnet ”Lag och evangelium som hermeneutisk nyckel till den heliga Skrift”. En kristen teori om textförståelse utgår från lag och evangelium. Bibeln är Guds heliga ord och därför får inte dess uttorkning betraktas som en intellektuell lek utan något som gäller liv och död. Det handlar om att man står under Guds eller djävulens tankar, sanning eller lögn. Just det faktum att döden kom in i världen berodde just på ormens förvridning av vad Gud sagt med frågan: Skulle då Gud ha sagt...?

Föreläsningen delas sedan upp i två delar. Den första behandlar *budskapet* i sig, lag och evangelium som struktur i Skriften och därefter hur denna givna lära tas emot av *mottagaren*, den i synd fallna människan.

Med åskådlig pedagogik visar Torbjörn Johansson hur lag och evangelium är en hermeneutisk nyckel till Skriftens budskap. När man läser en bibeltext i sitt sammanhang framstår dess lära klart och tydligt, som när det exempelvis gäller ”Guds rättfärdighet” i Paulus brev. För Luther var det paradiset som öppnade sig när han av kontexten förstod att uttrycket Guds rättfärdighet inte handlar om vad vi ska göra utan om en ”passiv rättfärdighet”, som ges den som tror av nåd för Kristi skull. Genom denna insikt får hela Skriften ett helt annat ansikte. Paulus behandlar efter sitt möte med Jesus på Damaskusvägen frälsningshistorien utifrån åtskillnaden mellan krav/lag och löfte/evangelium. Med denna insikt skildras sedan hur totalt avgörande Kristi död och uppståndelse är för att människan ska kunna bestå i den stundande domen och hur avgörande det är att hon tar emot det glada budskapet om sin Frälsare.

Därmed kommer vi över till föredragets andra del som behandlar ”Lag och evangelium som *medel* vid människans tillägnande av Skriftens budskap”. Det finns en direkt koppling mellan hermeneutik och antropologi. Den från upplysningstiden präglade synen på människan som dominerar idag förutsätter att hon är fri, självständig, förnuftig och god. Utifrån detta förmodande uppfattar man sedan Bibeln som svårtolkad och Gud som svårförståelig.

Skriftens egen människosyn är den rakt motsatta; människan är sedan syndafallet ofri, benägen till det onda och har ett i andliga frågor fördärvat förnuft. Det är inte så att vi människor söker Gud och han flyr undan oss, utan det är Gud som söker oss och vi som flyr undan hans sanning. Genom Skriftens ord handlar Herren med människan. Genom lagen får människan se sin synd och sitt tillstånd och genom lagen får hon se Jesu rättfärdighet och vad han av nåd ger dem som kommer till honom. Människan dras in i en

process där hon inte längre är en mästrande herre över Skriften, utan istället dess tacksamma tjänare. Särskilt minnesvärda är orden: ”Svårigheten för den som läser i Bibeln är inte att nå en dold, djupt liggande mystisk sanning, utan svårigheten är att låta den i ordet föreliggande sanningen gälla, vilken är tillgänglig genom den vanliga grammatiken.” Meningen i bibeltexten är klar. ”Är vårt evangelium dolt, så är det dolt för dem som går förlorade.” (2 Kor 4:3)

Ortodoxi och pietism

Nästa kapitel om lag och evangelium är hämtat från Daniel Preus kyrkohistoriska föreläsning om CFW Walther. Walther är en av grundarna av Missourisynoden och har genom sina seminarieföreläsningar präglat generationer av pastorer. Han räknas som lutherskt ortodox och hänvisar ofta till reformatorns skrifter. Den mest kända av hans böcker är *The Proper Distinction Between Law and Gospel*.

Daniel Preus menar att Walther främst stryker under tre aspekter av rättfärdiggörelsen. För det första Jesu fullkomliga återlösnings av alla människor. För det andra nådens medel, som är ordet och sakramenten. För det tredje tron som tar emot de erbjudna löftena. Typiskt för Walther är hans kritik av sådan pietism som i praktiken får människor att se mer på sig själva än Frälsaren. Nåd är inget som jag ska leta efter i mitt hjärta, utan i Guds hjärta. Nåd kan jag inte finna inom mig, men utanför mig själv. Daniel Preus föredrag ger intressanta inblickar i Missourisynodens teologiska utveckling och särskilda bidrag till den världsvida lutherdomen.

Antinomism

Det sista föredraget under symposiet i Oslo som återfinns i vår bok hölls av den tyske professorn Reinhard Slenczka, som talade över det aktuella ämnet ”Antinomism och ecklesiologi”. Slenczka leder idag arbetet på Lutherakademien i Riga och hans teologiska kunskaper rustar sedan flera år nya prästkandidater i Lettland med en gedigen läromässig och akademisk grund att stå på.

Hans föredrag talar särskilt tydligt in i de nordeuropeiska folkkyrkornas situation, där Guds folk utsätts för ett andligt ledarskap som inte bara försummar att förkunna Guds vilja, utan också förnekar budens giltighet för vår tid. Särskilt gäller detta sjätte budet. Slenczka stryker under att förhållandet till Gud och medmänniskan inte kan skiljas åt och därför påverkar överträdelse mot varje bud en människas ställning inför sin Skapare. En kyrka som inte predikar lagen gör varken rättvisa åt Guds lag eller hans evangelium. Inställningen till lagens förkunnelse hör till de ting som skiljer den sanna och falska kyrkan åt.

Slenczka redogör för den antinomistiska striden mellan Martin Luther och Johann Agricola. Agricola förnekade behovet av predikan med lagens andra bruk, d v s att människan behövde upplysas om sin synd och därmed drivas till Kristus genom lagen. Antinomism under reformationstiden var en attityd som innebar att lagen avskaffades från predikan och undervisning. En följd av detta blev att lagen sögs upp i förkunnelsen av evangeliet. I vår tid har man gått längre, som bekant.

Tidsandans bakgrund

Som bakgrund till vår tids attityder nämner Slenczka tanken på människans *autonomi*, att mänsklighetens oberoende av Gud gradvis utvecklas i sin förmåga till moraliskt beteende och be-

dömningsförmåga. Som kontrast till detta har vi *heteronomi*, där man räknar med att människan är beroende av en främmande, andlig auktoritet, såsom tio Guds bud. Autonomi syftar följaktligen till att ta bort alla regler som inte gillas av människan. Detta är bakgrunden till det moderna samhällets alltmer utbredda *libertinism*, där man utan normer tar moralisk ställning alltefter vad situationen ger för handen. Detta resulterar ofta i *hedonism*, sökandet efter mesta möjliga njutning och minsta möjliga obehag, som överordnad princip.

När så motståndet mot att predika lagen i kyrkan får fotfäste i våra dagar får det till följd att kyrkor ger sitt medgivande till att människan själv avgör vad som är rätt och fel. Man kan då fritt fylla ord som kärlek med ett nytt innehåll. Det anses då vara ett stöd ”för förtryckta” att uppmuntra utlevd homosexualitet och avbrytande av oönskade graviditeter. Kärleken i Bibeln däremot uppfylls genom att man följer Guds bud, inte genom att man avskaffar dem. Följden av att Guds ord inte predikas rätt enligt Skriften innebär att man inte längre kan tala om den rätta kyrkan, och där inte den sanna kyrkan finns där finns heller ingen frälsning.

För att kyrkan inte ska stå i vägen för människor att finna frälsningen nämner Slenczka fyra krav: att kyrkan ska erkänna och bekänna Guds oföränderliga bud, att den kristna församlingen inser att man inte ska fastna i tanken på världsförbättring, eftersom ett paradiset i denna tidsålder inte är något Kristus lovat oss, att den kristna kyrkan inser att man alltid kommer att vara i minoritet och att ett kristet lärjungaskap oundvikligen åtföljs av förföljelse och slutligen att de kristna inser att missionen och lärjungaskapets effektivitet är beroende av om vi söker leva som ”jordens salt” och ”världens ljus” istället för att försöka dölja ”staden på berget”.

Nådemedlen

I universitetsstaden Århus i Danmark hölls 2001 ett symposium om nådemedlen. Inte mindre än åtta av symposiumets värdefulla föredrag har kommit med i bokens andra del. Knut Alfsvåg från Stavanger skriver om ordet som nådemedel. Finn B Andersson, Århus höll ett värdefullt föredrag om Dopen i Jesper Brochmands teologi. Brochmand var en ledande teologisk inspiratör under den lutherska ortodoxins tid i Danmark. Asger Chr. Höjlund, som också är från Århus, föreläser, med respekt över ämnet ”Nådemedlen i Luthers teologi og i Regin Prenters”. Prenters bibelsyn platsar dock inte bland de ortodoxa fäderna. Detta hindrar dock inte att några av hans kvalitéer för övrigt lyfts fram.

Även 2001 möter vi Daniel Preus, men denna gång talar han utifrån rubriken ”Martin Luther: Mass and Sacrament”. Det är främst mässoffersläran i Rom som studeras utifrån reformatorisk synvinkel. Om Preus varnar för det romerska diket varnar nästa föreläsare för det kalvinska diket vad avser nattvarden. Jürgen Dixelmann från Braunschweig i Tyskland har ett kapitel med rubriken ”*Usus und actio*”, som handlar om kyrkohistoriska aspekter på mässliturgiutformning och dess betydelse för att lyfta fram realpresensen dvs att Kristus kropp och blod ges oss i, med och under brödet och vinet.

Kaplan Halvar Sandell har skrivit ett kapitel om ”Luthers lära om nådemedlen reflekterad i Tom GA Hardts skriftliga produktion”. Här öser verkligen vår finländske broder ur rika källor. Tom GA Hardt är en underskattad svensk teologisk tänkare, åtminstone i Sverige. Han har upptäckt mycket i Skriften och hos Luther som är väl värt att lyfta fram för att gestalta ett genuint kyrkoliv i vår tid. Hardts friskhet märks i resonemanget kring att det inte räcker att man hävdar realpresensen för att det ska handla om ett rätt nattvardsfirande. Det hjälper nämligen inte om gudstjänsten för övrigt innehåller t ex synkretistiska och gnostiska drag.

Angeläget är också aktualiseringen av bikten och avlösningen i återupplivandet av ursprunglig luthersk kyrkotradition. Denna ambition får en praktisk tillämpning i Jan Bygstadts föredrag om

nyklarna i lokalmenigheten. Bygstad visar tydligt hur viktigt det är att den nytestamentliga kyrkotukten återinförs för att vi i vår tid ska komma tillrätta med villolära och skörlevnad i kyrkan. Detta föredrag hör till en av bokens många höjdpunkter och dess profetiska skärpa gör att jag tycker att man nog borde köpa boken om det så vore bara för att få läsa detta kapitel.

Bokens mångfald visar sig också i att NELA använt sig av föreläsare från olika discipliner inom teologin. Nästa kapitel har en mer exegetisk än pastoral prägel. Anssi Simojoki från Finland talar om ”Justification, Means of Grace and Eschatology” och sätter in den lutherska nådemedelsläran i ett bibelteologiskt sammanhang och relaterar den även till senare tiders bibelutläggare.

Sann Gud och sann Människa – kristologi och antropologi

År 2002 hölls så det sista symposiet som ryms i denna volym. Denna sista del av boken lyfter fram hur läran om Kristus visar var en teolog eller teologi hör hemma. Vad är kristendomen utan Kristus och vilken Kristus är det vi tror på: Bibelns eller våra egna önskebilder. Symposiumets genomtänkta balans visar sig i att man börjar med ett föredrag om Jesu anspråk i Nya Testamentet på att vara Herren, Jahve själv. Gunnar Johnstad, från Bergen, ger goda skäl för sitt hopp genom att lyfta fram Sverre Aalens undersökning av kristologin hos synoptikerna (Matteus, Markus, Lukas). Jesu sanna gudomlighet är rätt ända att börja i, eftersom han fanns hos Gud Fadern i himlen innan han blev människa.

Mänskligheten och dess innebörd hos Jesus och hos oss belyses sedan på ett förtjänstfullt sätt av Guntis Kalme, som är ansvarig för den pastorala utbildningen på Lutherakademien i Riga. Hans föredrag har rubriken ”Roots of the Lutheran understanding of human identity in the Nicean Creed”. Man märker att Kalme var filosofiskt skolad innan han blev teolog.

Utän att gå in allt för detaljerat behandlas kristologin i följande kapitel i ljuset av Kristi återkomst (A Simojoki), av frågor kring äktenskap, manligt och kvinnligt (J Maxfield) och utifrån frågeställningen om vad koranens Jesus har gemensamt med Bibelns Jesus (M Vaahtoranta).

Kristus – Herre i maktens och nådens rike avslutas med Rune Imbergs föredrag över ämnet: ”Evangelium enligt KG Hammar – om Svenska kyrkans ärkebiskop och hans ’eccologi’”. Bara hänvisningen till KG Hammar gör att man kanske misstänker att detta föredrag inte kommer att innehålla särskilt mycket teologi, men där tar man i så fall miste. Här möter vi en djupare analys av bakgrunden och läran hos ärkebiskopen för Lutherska Världsförbundets största medlemskyrka och här tydliggörs de katastrofala följderna för en luthersk kyrka som inte varit noga med sin beaktelseidentitet och sin bibliska grund. Det avslutande kapitlet stryker verkligen under hur viktiga alla de föregående delarna av boken är.

Man kanske också bör nämna att föreläsarna i allmänhet använt sina hemspråk, vilket betyder att bokens kapitel kan variera mellan svenska, engelska, tyska, danska och norska. Bokens inbindning och layout kunde ha varit bättre, men innehållet överstyler detta med bred marginal.

Sammanfattningsvis måste sägas att NELA har fått räcka Norden ytterligare ett värdefullt bidrag till den teologiska tankeredan och ett kraftfullt redskap för den pastorala inspirationen som är väl värt att läsa och begrunda.

Per-Anders Grunnan

S Korpinen, H Sandell

Kristus Herre i maktens och nådens rike

Nordeuropeiska Lutherakademien, Helsingfors, 2003

280 sidor, distr. Din Bok, Göteborg, tel 031-13 63 50

Hvordan skal vi da leve – om skapelsen, loven och etikken

Nela 2004

Konferanse i Nord-europeisk Luther-akademi Oslo 12. – 15. august

Holtekilen – Oslo Vandrerhjem

Program:

Torsdag 12. august

15:00 Velkomst
15:30 *The Ethics in the Sermon on the Mount*. Reinhard Slenczka.
16:45 "...så vaer også dere hellige i all deres ferd". Det nye testamentes etikk som etikk for et hellig Guds folk. Gunnar Johnstad
18:00 *Den eskatologiske deprivasjonen*. Georg Adamsen
19:00 Middag
21:30 Kveldsbønn

Fredag 13. august

08:00 Frokost
08:45 Morgenbønn
09:15 *Ireneus og etikken*: Om å leve i lys av Guds siktemål for det skapte. Sven Rise
10:30 *Katekismen*. Oddvar Jensen
11:45 Lunsj
13:00 *The Two Governments*. Kurt Marquart
14:00 Tur
18:30 Middag
20:00 *The Natural Knowledge of God and His Law – What Knowledge Means and does not Mean*. Daniel Preus
21:30 Kveldsbønn

Lørdag 14. august

08:00 Frokost
08:45 Morgenbønn
09:15 *The Christian's Delight in Torah: The Place of Law in the Christian Life*. Dean O. Wenthe
10:30 *Lovens plass og betydning i luthersk teologi*. Knut Alfsvåg
11:45 Lunsj
13:00 *Triplex usus legis: Reflexionen über den Gebrauch des Gesetzes bei Johann Gerhard im Spiegel des Naturgesetzes und der islamischen Scharia*. Martti Vaahtoranta

Sted:

Konferansen avholdes på "Holtekilen" litt syd for Oslo, som drives som Oslo Vandrerhjem om sommeren, og er baptistenes Folkehøgskole om vinteren. Adressen er: Michelets vei 55, N-1320 Stabekk; tlf. +47 67 51 80 40. En kommer dit ved å ta lokaltog til Stabekk stasjon, eller med bil ved å ta av fra E18 ved Strand (mellom Oslo og Sandvika).

Konferanseavgift: 500 NOK

Priser (overnattning):

Enkeltrom 280 kr pr. pers. pr. natt
Dobbelrom 230 kr pr. pers. pr. natt
3- eller 4-sengsrom 180 kr pr. pers. pr. natt
5-sengsrom m bad 280 kr pr. pers. pr. natt

Priser (måltider):

Lunsj/kvelds 55 kr (tillegg for varmrett: 20 kr)
Middag 120 kr

Påmelding:

Sendes skriftlig eller pr. mail til: Jan Bygstad, Odinsvei 33a, N-5221 Nesttun (jaby@tiscali.no) eller Knut Alfsvåg, Nedre Stokkavei 13, N-4023 Stavanger (knut.alfsvaag@mhs.no) **Helst innen 30. juni.**

14:00 Fritid
15:45 Kaffe
16:00 *"Det naturliga" och Guds lag i Bonhoeffers teologi*. Halvar Sandell
17:15 *Människan mellan determinism och ansvarighet i det postmoderna samhället*. Fredrik Brosché
18:30 NELAs årsmøte
19:30 Middag
21:30 Kveldsbønn

Søndag 15. august

08:30 Frokost
11:00 Gudstjeneste på Ryenberget, Oslo menighet av DELK
13:00 Lunsj
14:00 *Naturlig och uppenbarad lag*. Rune Söderlund

Om foredragsholderne:

Georg Adamsen: Prof. dr. theol. ved dansk MF i Århus
Knut Alfsvåg: Førstelektor. dr. theol. ved Misjonshøgskolen i Stavanger.
Fredrik Brosché: Docent
Oddvar J. Jensen: 1. amanuensis dr. theol. ved NLA i Bergen
Gunnar Johnstad: 1. amanuensis ved NLA i Bergen
Kurt Marquart: Prof. dr. theol ved Concordia Theological Seminary FW
Daniel Preus: 1. vice president I LCMS (Missourisynoden)
Svein Rise: Prof. dr. theol. ved NLA i Bergen
Halvar Sandell: Prest i Helsingfors og Bonhoeffer-forsker
Reinhard Slenczka: Prof. dr. theol. i Erlangen, p.t. emeritus i Litauen
Rune Söderlund: Docent ved universitetet i Lund
Martti Vaahtoranta: Dr. theol. v. fritt fakultet i Tyskland
Dean O. Wenthe: Prof. dr. theol. og director ved Concordia Theological Seminary FW